
Analyse av sagaenes mennesker

BOKOVERSIKT

Denne boken er en avhandling som ble forsvart for den filosofiske doktorgrad ved Det medisinske fakultet, Universitetet i Bergen i fjor. Den vitner da også om en vitenskapelig grundighet, med mange litteraturreferanser og gjengivelser av islandske begreper. Samtidig viser den forfatter Jon Geir Høyerstens store interesse og omfattende kunnskaper på mange områder: de islandske sagaer, den europeiske samtidshistorie, filosofiske og idéhistoriske perspektiver, og tidligere tiders og nåtidens psykologisk-psykiatriske forståelse og diagnostikk. Han bruker en hermeneutisk tilnærming i forsøkene på å tolke sagaens menneskebilde inn i de moderne diagnostiske systemer: ICD-10 og DSM-IV.

Høyersten innleder med kapitler om psykologisk forståelse, forskningstradisjoner og kildene til informasjon, og minner om de gammelgermanske verdier: troskap, ære, tapperhet og hevn. Kristningen av Norge og Island omkring 1100 e.Kr. ble et radikalt brudd med mye av datidens menneskebilde og de normer som skulle gjelde for den enkelte og samfunnet. Ydmykhet som ideal viser kontrasten. Allerede Homers *Odysseen* bringer inn moralske vurderinger gjennom menneskers hybris: arroganse og selvtilfredshet som skaper skyld og fører til gudenes straff.

I flere kapitler viser forfatteren hvordan Platon, Aristoteles, Augustin, Thomas Aquinas og ikke minst Bernhard av Clairvaux og cistercienserne fikk stor betydning for den islandske lærdomstradisjon, formidlet gjennom munk og prester.

Avhandlingens hovedtema er Njála, som skildrer menneskene i landnåmstiden (870–1030), mens den ukjente forfatter levde i brytningstiden mellom det gamle og det nye (ca. 1100). Personskildringene i Njála viser en forbløffende innsikt i menneskenaturen, og til dels også en psykologisk forståelse av enkeltpersoner, og årsakene til deres atferd som kunne ligge i barndommen, noe som nærmer seg vår tids syn. De underliggende mønstre hadde tre dimensjoner: utseende, handlinger og relasjoner, samt "indre" egenskaper. Personene hadde en fri vilje og var derfor ansvarlige.

Sagaen skildrer forskjellen mellom menn og kvinners atferd. Menns liv var knyttet til handling mens kvinners styrke viste seg i kommunikasjon, ofte i negative former som når de egget mannen til hevn.

I flere kapitler går forfatteren inn på moderne begrep i psykologi og psykiatri, som identitet, arv og miljø og personlighetsforstyrrelser. Forfatteren av Njåla har vært spesielt fascinert av asosiale, manipulerende og ”onde” personer. Flere av personene i Njåla passer også til diagnosene antisosial, dyssosial eller narsissistisk personlighetsforstyrrelse. Men Høyersten ser også de problemer som oppstår når vi forsøker å overføre våre diagnosekriterier til sagaens menneskeskildringer.

Njålas forfatter stod for et nytt normsystem, hvor idealet var vennlighet, imøtekommenhet, raushet og det å vise mot, men også selvbeherskelse. Det nærmer seg forestillinger om indre strukturer og en kjerne i personligheten.

På spørsmålet om sagaen er historieskriving eller diktning, svarer Høyersten at den er begge deler. Det sagaen formidler av menneskekunnskap og visdom er forfatterens, men hans beskrivelser av menneskene i landnåmstiden vitner også om en realistisk oppfatning av vanlige mennesker som levde på hans egen tid. Sagaen forteller om de muligheter, krefter og avveier som har sitt utspring i det enkelte menneske, og hvilke følger det får for omgivelsene.

Jon Geir Høyersten er spesialist i psykiatri, og arbeider som overlege ved regionsenteret for barne- og ungdomspsykiatri, Universitetet i Bergen. Avhandlingen er velskrevet og innholdsrik, og henvender seg spesielt til lesere som er interessert i de islandske sagaer, og de filosofiske og religiøse strømninger i middelalderens Europa som kom til Norge og Island gjennom kristningen.

JarlJørstad

Sandvika

Publisert: 10. desember 2000. Tidsskr Nor Legeforen.

© Tidsskrift for Den norske legeforening 2026. Lastet ned fra tidsskriftet.no 21. februar 2026.